

Důležité aspekty týkající se dokumentace a vyhodnocování programů práce s muži dopouštějícími se domácího násilí

Version 1.1

POZNÁMKA NA ÚVOD

Tento dokument je nutné považovat spíše za soubor důležitých aspektů týkajících se dokumentace a vyhodnocování práce s násilníky než za strukturovaná vodítka. Byl vypracován jako studie v rámci projektu „Práce s pachateli domácího násilí se domácího násilí v Evropě“, který je součástí programu Evropské komise Daphne II v letech 2006 až 2008. Jeho cílem je podnítit programy k tomu, aby zavedly či vylepšily dokumentaci a měřítka pro vyhodnocování své práce.

Tento dokument má pět částí. Po dvou obecnějších částech o účelu a některých hlavních zásadách pro vedení dokumentace jsou podrobněji popsány důležité aspekty dokumentace a vyhodnocování pro tři typické fáze práce s násilnickými muži: vstup do programu, léčba a výsledek.

DŮLEŽITOST DOKUMENTACE

Poskytovatelé služeb pro muže dopouštějící se domácího násilí mají vůči obětem (ženám a dětem), společnosti, financujícím subjektům i svým klientům etickou zodpovědnost za to, že program pomáhá předcházet dalšímu násilí páchanému na ženách. Dokumentace práce s násilníky je základem pro zajištění kvality a hodnocení procesu, pro vyhodnocování rizika a plánování bezpečí, pro měření výsledků a vývoj programu. Napomáhá zajistit transparentnost a zodpovědnost. Jednoduše řečeno znamená dokumentace práce s násilníky systematický popis toho, s kým a jak pracujete a jaký je výsledek této práce. Každý program si musí určit, do jaké míry bude svou práci dokumentovat. Záleží to zejména na účelu dokumentace, na požadavcích kladených profesionálními standardy a financujícími subjekty a také na dostupných zdrojích. Doporučujeme, aby byly v úvahu vzaty tyto aspekty dokumentace, z nichž každý slouží poněkud jinému účelu:

Dokumentace je základem většiny opatření k zajištění kvality. Umožňuje pracovníkům přemýšlet o používaných postupech a odhalit změny v chování či postojích klienta. Ulehčuje zpětnou vazbu, kterou klient dostává například na vyhodnocovacích sezeních. Dokumentace je nutná pro kooperaci mezi institucemi, které se v jednotlivých případech podílejí na intervenci. Usnadňuje pracovníkům návrh konkrétních plánů léčení podle informací shromážděných při vstupu klienta do programu a změny těchto plánů v průběhu programu.

Analýza zadokumentovaných informací shromážděných při vstupu klienta do programu a během práce usnadňuje odhalení rizika další násilné činnosti a pomáhá obětem při plánování bezpečí.

Cílem měření výsledků je hlídat, zda program dosahuje svých cílů (zejména omezení násilí a zvýšení bezpečí pro jeho oběti). Dokumentace prováděná v různých fázích programu (vstup, léčba) a jejich srovnání napomáhá odhalit a prokázat změny chování a postoje klienta při ukončení programu. Dokumentace rovněž vylepšuje práci tvůrců programu, protože díky ní vycházejí najevo nedostatky či problémy. Je také základem pro rozvoj a změnu programu.

Dokumentace práce s násilníky napomáhá zajistit transparentnost této práce a tedy i zodpovědnost programu vůči obětem násilí, společnosti jako celku a subjektům, které jej financují. Jen pečlivá dokumentace prováděné práce a jejích výsledků může zajistit srovnatelnost s podobnými programy a s jinými způsoby intervence při domácím násilí. Taková srovnání jsou východiskem pro rozhodování o typu řešení.

Sběr informací o klientovi (např. socio-demografické údaje, osobnost, druh a závažnost násilí), o postupu (např. docházka klienta a jeho zapojení do terapie) a o výsledcích (např. omezení násilí)

je důležitým základem pro výzkum chování mužů, kteří se dopouštějí domácího násilí, a pro přípravu terapeutických programů pro ně.

ZÁKLADNÍ PRINCIPY DOKUMENTACE

- **Systematické plánování a financování:** Dokumentace by měla být systematicky plánována a měly by na ni být vyčleněny potřebné zdroje. Dokumentace a vyhodnocování by měly být financovány jako nedílné součásti programů práce s násilníky. Je důležité sbírat další data z různých zdrojů: pachatel, partnerka (stávající, bývalá, nová), děti, policie, soudní systém, sociální systém atd. Zdroj dat by měl být v každém případě uváděn. Při tom je třeba dbát na dodržování ochrany dat vyžadované zákonodárstvím dané země.
- **Standardizace:** Je praktické mít pro sběr informací standardizované nástroje či formuláře tak, aby program od všech klientů obdržel tytéž druhy informací. Standardizované nástroje rovněž umožňují srovnatelnost informací mezi různými programy a usnadňují výzkum.
- **Důvěrná povaha údajů a právní otázky:** S nashromážděnými údaji se musí zacházet jako s důvěrnými. Je nutné je zaznamenávat tak, aby k nim měli přístup jen ti pracovníci, kteří pracují s příslušným pachatelem. Jakákoli forma dokumentace a sdílení informací s jinými odborníky (např. s organizacemi nabízejícími podporu obětem) musí být v souladu se zákony příslušného státu upravujícími ochranu dat. Vyžadují-li to platné zákony, musejí být účastníci informováni o uchovávání a zpracování nashromážděných informací, o utajení těchto údajů a jeho omezeních a o svých právech na přístup k těmto informacím a jejich stažení. Všechny dohody by měly být přiloženy ve formě poučeného souhlasu jakožto smlouva podepsaná mezi účastníkem a sociálním pracovníkem.

FÁZE VSTUPU DO PROGRAMU

Cíle dokumentace ve fázi vstupu do programu

Systematické zachycování informací nashromážděných při vstupu násilníka do programu může mít tyto cíle:

- vyhodnocení vhodnosti programu pro daného muže,
- komunikace a koordinace (s účastníky, jejich partnerkami včetně bývalých, s organizacemi pomáhajícími obětem, s organizacemi či institucemi, které násilníka doporučily, či s jinými zainteresovanými institucemi a odborníky),
- plánování terapie a doporučení k jiným službám (např. léčba alkoholové či drogové závislosti, duševní zdraví, sociální služby), je-li to nutné,
- vyhodnocení rizika a plánování bezpečí pro partnerky klientů,
- měření výsledků / interní vyhodnocení práce,
- vývoj programu, zdroje pro výzkum a pro externí hodnocení.

Základní oblasti dokumentace

Základní oblasti dokumentace při vstupu klienta do programu zahrnují:

- **kontaktní údaje účastníka a jeho (bývalé a/nebo stávající) partnerky**
Z bezpečnostních důvodů mohou tyto informace být uloženy v jiné složce či na jiném místě.

- **kontaktní údaje jiných relevantních institucí / odborníků pečujících o klienta a/nebo o jeho partnerku**
 - instituce, která násilníka doporučila, organizace pomáhající obětem násilí apod.
- **socio-demografické údaje a údaje o momentální rodinné situaci**
 - věk, etnický původ / kulturní zázemí, vzdělání, zaměstnání, pracovní situace, příjem / ekonomická situace, bydlení a momentální životní podmínky
 - trvání, kvalita a dynamika vztahu dané dvojice, bydlení, děti: jsou děti týrány? jsou svědky násilí? apod.
- **informace o typu, rozsahu a dopadu násilí**
 - na kom (partnerka / bývalá partnerka, děti, jiní členové rodiny, jiné osoby)
 - historie násilí v svazku (kdy začalo?; změny; první, nehorší, nejtypičtější, nejnovější incidenty atd.)
 - druh násilí (fyzické, psychologické, sexuální atd.)
 - konkrétní násilné činy
 - frekvence, závažnost a následky násilí
- **údaje o právní situaci a zkušenostech klienta s trestním systémem**
 - účastní se programu na základě rozhodnutí soudu / doporučení nějaké instituce?
 - policejní záznamy, rozsudky, ochranný příkaz, opatrovnictví dětí a/nebo omezení styků, podmíněčný trest, dřívější odsouzení k trestu apod.
- **informace o rodinném zázemí**
 - informace o vztazích v rodině, zejména o násilí a týrání, kterému byl násilník ve své rodině vystaven nebo jehož byl svědkem, a o dalších důležitých problémech jako alkoholismus, duševní nemoc nebo jiná relevantní onemocnění apod.
- **informace o duševních či jiných relevantních zdravotních problémech a dřívější a/nebo současné léčbě/terapii**
 - včetně léků, které klient momentálně užívá
 - zejména: informace o požívání alkoholu a jiných drog
- **údaje o počátečních požadavcích účastníka a jeho motivaci změnit své chování / docházet na léčbu**
- **údaje o úrovni zodpovědnosti, kterou muž přijímá za své násilné chování a za jeho následky, a taktéž jeho zdůvodnění násilí a faktory, jimž své chování připisuje**
- **dokumentace vyhodnocení rizika**
 - Vyhodnocení rizika by v ideálním případě mělo zahrnovat informace o účastníkovi, jeho partnerce (i bývalé) a jiné zdroje jako policejní záznamy, trestní rejstřík apod. (lze využít standardizované nástroje vyhodnocení rizika). Zodpovědní pracovníci programu mají za úkol zvolit vhodné nástroje a způsoby vyhodnocení rizika. Je-li to možné, měly by být využity informace z jiných zdrojů – od partnerky (stávající, bývalé, nové), od organizací pomáhající obětem, policejní záznamy apod.
- **plán léčby založený na výše uvedených informacích**
 - nejdůležitější cíle a kroky v léčbě by měly být zdokumentovány včetně případných doporučení k jiným institucím tak, aby byly podchyceny všechny potřeby, které klient má
- **smlouva či dohoda mezi programem (sociálními pracovníky) a účastníkem může zahrnovat:**
 - základní pravidla programu (pozornost, dochvilnost, střízlivost apod.)

- omezené utajení / povinnost programu informovat úřady o újmě hrozící jiným osobám
- souhlas klienta s tím, aby program kontaktoval jeho partnerku (i bývalou) a jiné instituce, které jsou s ním v kontaktu
- nepoužívání násilí
- **při vstupu do programu obdrží klient informace v písemné podobě**

Důležitá poznámka::

Jakákoli změna údajů, které jsou při vstupu klienta do programu zadokumentovány, v pozdějších fázích programu musí být zachycena a plán léčby musí být vhodným způsobem upraven, zejména s ohledem na změny rizika násilného chování a odpovídající bezpečnostní opatření.

FÁZE LÉČBY

Fáze léčby spočívá v nepřetržité práci s mužem, který se účastní příslušného programu, a v pomoci poskytované jeho partnerce či bývalé partnerce.

Důležité body:

- Je praktické mít nepřetržitý proces interního hodnocení. Muž by měl vyplnit strukturovaný dotazník / vyhodnocovací formulář na konci každého modulu/sezení.
- Sociální pracovníci by rovněž měli zdokumentovat průběh sezení, jeho relevanci pro členy skupiny apod.
- Tuto dokumentaci je nutné využívat v kombinaci s informacemi získaných od partnera či dalších kontaktních osob, aby pracovníci získali komplexní přehled o tom, jak program funguje.
- Dokumentace musí být vyhodnocována interně i externě tak, aby uplatňované postupy byly nepřetržitě pod dohledem.

Během této fáze by měly být dokumentovány tyto aspekty (nejedná se o vyčerpávající seznam):

- docházka (fyzická přítomnost)
- spolupráce (aktivní či neaktivní)
- další používání násilí
- zásadní události v životě klienta
- odloučení od partnerky během docházky
- další aktivity policie / kontakty muže s policií
- změna adresy, telefonního čísla
- proces a postup včetně změny motivace (ohlášené klientem a pokud možno potvrzené partnerkou či bývalou partnerkou)
 - známky
 - problémy
 - snaha, úspěch
- domácí úkoly
- opuštění programu

FÁZE VÝSTUPU / VYHODNOCENÍ LÉČBY

Zodpovědnost, zajištění kvality a měření výsledků jsou ústředními doporučeními pro každý program (viz úvod). Jsou-li všechny fáze práce s násilníky systematicky dokumentovány, lze

zajistit vysokou úroveň zodpovědnosti a kvality práce. Hlavní pozornost se ve fázi vyhodnocení zaměřuje na analýzu změn chování u klienta.

Existují užitečné procedury měření výsledků, které sociálním pracovníkům pomohou určit, zda jejich program funguje úspěšně a dosahuje svých cílů. Každý program práce s násilníky by měl provádět alespoň minimální interní hodnocení, které by mělo zahrnovat:

- Pohovor s mužem a jeho partnerkou (stávající, bývalou, novou) o tom, jak jsou s programem spokojeni. Jsou spokojeni se změnou, kterou muž prošel? Co jsou podle jejich názoru nejdůležitější prvky programu? Cítí se partnerka bezpečně? Změnila se kvalita života? Které dovednosti či postřehy podle nich přispěly ke změně v úrovni týrání? Takové otázky mohou pracovníkům usnadnit pochopení toho, které součásti programu zabírají.
- Přesné statistiky o počtu doporučení (viz kapitola Základní oblasti dokumentace), počtu mužů, kteří byli do programu přijati, počet mužů, kteří jej dokončili a nedokončili, o docházce. Ne všechna doporučení budou pochopitelně uplatněna v pouhém jednom vyhodnocení programu.

Je důležité jasně definovat cíle léčby od prvopočátku (např. v plánu léčby). Hlavním cílem léčby je obvykle zastavit fyzické násilí a omezit celou škálu projevů tyranského a ovládacího chování. Vedlejším cílem je nabídnout mužům alternativu k týrání a podnítit je, aby rozhodování činili společně s ženami ve svazku založeném na vzájemném respektu.

Dosavadní zkušenosti nabízejí mnoho důvodů, proč by se nemělo spoléhat jen na klinické pohovory jako na jediný způsob hodnocení. Proto doporučujeme, aby – tam, kde je to možné – klinické pohovory byly doplněny dotazníky, v nichž klient a jeho partnerka samostatně ohodnotí pokrok. Zejména pohovory s klientovou partnerkou napovídají, do jaké míry se klient změnil. Dále je k dispozici řada standardizovaných opatření, které se ukázaly jako užitečné při měření výsledku programů práce s násilníky. Pokud je pro muže účast na vyhodnocení povinnou součástí programu, poučený souhlas by neměl představovat problém.

Výzkum ukazuje, že pachatelé domácího násilí sdělují informace o aktuálních nebo minulých násilných činech i jiné relevantní informace jen velmi neochotně. Další souběžné zprávy o chování mužů včetně pohovorů s oběťmi jsou užitečnými zdroji informací. Programy práce s násilníky by tedy měly úzce spolupracovat s ženskými organizacemi, které pomáhají obětem domácího násilí a podporují je.

Informace od obětí by měly být systematicky a efektivně získávány formou strukturovaných pohovorů a standardizovaných opatření ke sběru informací o mužově chování.

Další informace je možné získat od dětí (klientových a partnerčiných), policie či úředníků dohlížejících na podmíněčně propuštěné pachatele nebo do jiných zainteresovaných organizací.

Vyhodnocení výsledků léčby se soustředí na měření změny každého účastníka v čase, například mezi okamžikem A (před léčbou), okamžikem B (po léčbě) a okamžikem C (následné monitorování). Kritéria užitá při vstupu klienta do programu (před léčbou) tedy mohou být využita i později. Tomuto postupu se často říká model srovnávání „před a po programu“.

Často se používá při interních hodnoceních programů. Umožňují porovnat stav klienta před a po účasti v programu. Výsledky standardizovaných opatření pro každého násilníka jsou statisticky srovnatelné v různých okamžicích. Aby se ušetřil čas a námaha vynaložená na vyhodnocování, je k dispozici alternativa k tomuto postupu, která by mohla být v možnostech programů, avšak má jednu velkou nevýhodu. Zlepšení klientova chování mezi okamžikem A a okamžikem B

nemohou být připsány léčbě samotné. Existují alternativní interpretace (dopad policejního vyšetřování a trestu nebo významné životní změny jako nové zaměstnání nebo manželský stav).

Mezi všeobecné charakteristiky, které zlepšují kvalitu měření výsledků a vyhodnocování, patří:

1. Jasný popis náplně programu a metod, pomocí nichž se monitoruje, zda průběh programu odpovídá jeho předpokládané náplni.
2. Jasný popis cílů, jichž má být dosaženo jak na konci programu, tak v jeho průběhu, a konkrétní kritéria pro oba typy cílů.
3. Kvantifikovatelný popis klientových charakteristik včetně informace o předchozích soudních rozhodnutích, o historii násilí, demografických charakteristikách, poruchách osobnosti, o motivaci a o míře, do jaké si klient odmítá připustit, co se děje.
4. Jasná definice násilí včetně sexuálního zneužívání a psychologického týrání.
5. Zahrnutí informací od partnerky (i bývalé), co se týče kvality života a násilných činů, jichž se partner dopouští během účasti na programu).
6. Různé statistické analýzy pro stávající a odloučeně žijící páry.

Násilníkovi i jeho partnerce či bývalé partnerce by měla být poskytnuta doporučení a navrženy další kroky, které je možné podniknout. Jak je uvedeno výše, mělo by být jasné, že sociálním pracovníkům nemůže být uložena povinnost provádět měření výsledků a interní vyhodnocování bez odměny. Zdroje, které mají programy k dispozici, jsou obvykle plně využity na klinickou práci, což nenechává moc prostoru pro měření výsledků a interní hodnocení. Pokud jsou vědecky platné důkazy účinnosti programu považovány za opodstatněné, měla by to vždy být placená aktivita prováděná externími odborníky.

© 2008 WWP – Work with Perpetrators of Domestic Violence in Europe

Projekt WWP – Práce s pachateli domácího násilí v Evropě v letech 2006 – 2008 financují:

Program boje proti násilí na dětech,
mládeži a ženách Daphne II (EU)

Federal Ministry for
Family Affairs, Senior Citizens,
Women and Youth

Německé spolkové ministerstvo pro
rodinu, seniory, ženy a mládež